

Ostravská univerzita v Ostravě
Fakulta sociálních studií

UNIVERSITAS
OSTRAVIENSIS
Fakulta sociálních studií

Institucionální sborník Fakulty sociálních studií
Ostravské univerzity v Ostravě

Kolektiv autorů

Ostrava 2014

Ostravská univerzita v Ostravě
Fakulta sociálních studií

INSTITUCIONÁLNÍ SBORNÍK
FAKULTY SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
OSTRAVSKÉ UNIVERZITY V OSTRAVĚ

Kolektiv autorů

Ostrava 2014

Obsah

Předmluva	4
Social Exclusion and Spatial Segregation as a Problem of Social Policy and as a Topic for Social Professions <i>(Detlef Baum)</i>	5
Sociální stát ve věku přístupu <i>(Jan Keller)</i>	16
Jak se učí výzkum výzkumem? (Aneb proč integrovaný výzkumný přístup nemůže být výzkumným přístupem smíšeným) <i>(Ivana Loučková)</i>	30
Sociální práce očima klientů <i>(Eva Nedomová, Iva Tichá)</i>	46
Governance sociální exkluze: případová studie Ostrava <i>(Iva Tichá)</i>	60

Název: Institucionální sborník Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity v Ostravě

Kolektiv autorů: Detlef Baum, Jan Keller, Ivana Loučková, Eva Nedomová, Iva Tichá

Recenzenti: Jelena Petrucijová, František Znebejánek, Pavel Navrátil

© Detlef Baum, Jan Keller, Ivana Loučková, Eva Nedomová, Iva Tichá, 2014

© Ostravská univerzita v Ostravě, 2014

ISBN 978-80-7464-539-6

Governance sociální exkluze: případová studie Ostrava

Mgr. Ing. Iva Tichá

Abstract¹⁷: The article presents model of governance, which is mainly based on the participation of a wide spectrum of hierarchically different actors, who complement each other and looking for opportunities, how to deal with current situation in the social excluded localities. Model (mode of governance) is influenced by many factors such as membership in the EU, the legislative framework and the historical development of the country, political relationships and priorities of state government, regional government, city and city districts councils. Ostrava is structurally affected city, where socio-economic problems are multiplied by high unemployment rate and negative migration balance.

As one of the possible solutions, how to deal with social problems in the city is cooperation in governance platform. Governance concept is used in foreign countries, and its based on the participation and wide range of interacting actors. Management system in the form of governance was originally studied in the USA and Western Europe, and on this research in mentioned countries, is also based the typology of governance. In Ostrava we could define governance in social cohesion are as pluralistic mode of governance (according Di Gaetano and Storm). Pluralistic mode of governance is based on the formulation of priorities and wide discussion.

Abstrakt: V článku je představen model governance, který je založený především na participaci širokého spektra hierarchicky rozdílných aktérů, kteří se vzájemně doplňují a hledají možnosti řešení současné situace ve zkoumaných oblastech. Model (způsob řízení) je ovlivňován mnoha skutečnostmi např. členstvím v EU, legislativním rámcem a historickým vývojem země, politickou příslušností a prioritami vedení na úrovni státu, kraje a města.

Ostrava je strukturálně postiženým městem, kde jsou standardní socioekonomické problémy násobeny nadprůměrnou nezaměstnaností a negativním migračním saldem.

Jako jedno z možných řešení sociální problematiky na území města je rozšíření řízení formou governance. Governance se v zahraničí užívá jako konceptem, který je založen a participaci širokého spektra vzájemně se ovlivňujících aktérů. Systém řízení formou governance byl původně zkoumán v USA a zemích západní Evropy a na základě výzkumu v těchto zemích byla zpracována také typologie governance. V Ostravě můžeme governance v oblasti sociální koheze definovat spíše jako pluralistickou, která je založena na formulaci priorit a širším projednání.

¹⁷ Text vznikl v rámci realizace projektu Rozšíření a rozvoj vědeckovýzkumného týmu Ostravské univerzity, Fakulty sociálních studií, číslo projektu: CZ.1.07/2.3.00/20.0080, který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky

Key words: Ostrava, social exclusion, governance, actors.

Klíčová slova: Ostrava, sociální exkluze, governance, akteři.

Úvod

V současnosti se sociální koheze a sociální exkluze stávají tématy politické a odborné diskuse. Tato témata jsou veřejně diskutována především z hlediska ekonomického (větš odchodu do důchodu, výše důchodu, výše životního a existenčního minima), což souvisí s alokací finančních zdrojů v těchto oblastech. Tento článek si klade za cíl ukázat problematiku sociální koheze z pohledu sociálněgeografického. Téma sociální koheze bylo původně sociologické (A. Comte, E. Durkheim, N. Luxman a D. Lockwood) a následně se rozšířilo do příbuzných vědních oborů (sociální geografie, geopolitiky, politologie). Dnes je sociální a kulturní soudržnost zejména v rychle se měnících demokratických společnostech jednou z nejzávažnějších otázek jak praktické aplikované politiky, tak i teoretických společenských věd. Konkrétně na příkladu Ostravy se výzkumem sociálně vyloučených lokalit zabývají především Kvasnička (2010), Horák, Ivan (2009), Hruška-Tvrdlý (2011). Ostrava je strukturálně postiženým městem, kde jsou standardní socioekonomické problémy násobeny nadprůměrnou nezaměstnaností a negativním migračním saldem. Jedním z možných řešení sociální problematiky na území města je rozšíření řízení formou governance. V Ostravě můžeme současnou governance v oblasti sociální koheze definovat spíše jako pluralistickou, která je založena na formulaci priorit a širším projednání.

1. Teoretický rámec

Po roce 1990 se přistup k řízení formou governance rozvíjeji v zemích severní a západní Evropy a ve Spojených státech amerických. Pojem governance byl původně spojován pouze se vztahy ve veřejné správě. Dnes je však všeobecně vnímán jako systém řízení založený na participaci širokého spektra aktérů, jejich vzájemných racionálních a iracionálních interakcích, a to jak formálních, tak neformálních. Interakce aktérů se horizontálně a vertikálně prolínají na úrovni lokální, regionální, národní, mezinárodní (globální). Za aktéry governance jsou obvykle považovány vlády/veřejné správy (místní, regionální, centrální), akteři privátního sektoru (firmy, podnikatelé) a občanská společnost (obvykle nestátní neziskové organizace).

Pojem governance je v současnosti vnímán jako vážný (Vymětal 2007) a koncept řízení formou governance nemá v současnosti žádný všeobecně ukotvený formát a metodiku, jak výzkum, měření a hodnocení governance provádět. Tématem „governance“ se zabývali Pierre a Peters (2000), Bernstein (2002) Di Gaetano a Strom (2003) a z českých autorů Potůček (2006), Nekola (2006), Vymětal (2007).

Rik van Berkel (2007) svůj výzkum zakládá na dvou úrovních analýzy vládnoucích struktur, a to *institucionálních*, stanovených zákonnými předpisy, a *aktuálních*, zahrnujících způsob, jakým politické subjekty jednájí, a vymezujících, které instituce, organizace a další akteři jsou skutečně zapojeni do vztahů a vazeb uvnitř daného systému governance.

Na výzkumu a hodnocení vzájemných vztahů mezi aktéry veřejné správy, nestátních neziskových organizací a privátního sektoru, zkoumaných ve Velké Británii, USA, Francii a Německu, je založena také typologie forem řízení (modes of governance), publikovaná A. Di Gaetanem a E. Strom (2003), která rozlišuje 5 modů „urban governance“.

Klíntelistický: založený na osobních nebo partikulárních vztazích směny/výměny ve smyslu „něco za něco“ mezi politiky a jejich „klienty“. Logika je založena na pragmatické směně, jejímž hlavním cílem, je poskytování vzájemných selektivních výhod politikům a zúčastněným akterům.

Korporátní: založený na vyjednávání a kompromisech mezi vládními a občanskými elitami. **Manažerský:** systém řízení založený na formálních, byrokratických a smluvních vztazích mezi vládou (místní, lokální, regionální) a privátním sektorem a jejich zájmy. Víceměně autoritativní rozhodnutí úředníků jsou činěna konsenzuálně a pragmaticky a dávají governance manažerskou logiku.

Pluralistický: forma vládnutí je definována prostřednictvím vysokého stupně rozdělení kompetencí mezi aktéry s rozdílnými zájmy. V tomto modelu veřejná správa slouží jako prostředkovatel mezi aktéry s různými zájmy. Vzhledem k napětí, které je charakteristické pro pluralistický režim vládnutí, je hlavním úkolem politiků a veřejné správy zvládat konflikty a motivovat soupeřící strany ke konsenzu.

Populistický: vládnutí je založeno na demokratické inkluzi obyvatele, což skupinově a individuální aktéry povzbuzuje k posílení participace. Tomuto participativnímu přístupu musí odpovídat nastavení organizačních forem politik, jako jsou například stoly, setkání s občany apod. Takto definované režimy governance se obvykle nevyskytují v jejich „čisté“ podobě, v praxi je obvykle vidíme jako hybridní kombinace dvou nebo více forem governance. Režimy, které mají pevný legislativní rámec, jsou mnohem rezistentnější ke změnám.

2 Metodika a zdroje informací

Článek vychází z popisu a analýzy současného stavu v oblasti studia a přístupu k problematice governance. Prezentované přístupy aplikuje na oblast sociální koheze města Ostrava. Hlavními metodami využitými k získání potřebných informací byly zúčastněné pozorování, semistrukturovaná hloubková interview s aktéry, studium strategických dokumentů, odborné literatury a článků, tiskových zpráv a internetových zdrojů a reakcí na tyto informace. Byl proveden výzkum aktivit jednotlivých aktérů, užívaných nástrojů řízení a vzebr (formálních a neformálních) mezi aktéry v oblasti vybraných sociálních služeb souvisejících se zkoumanou problematikou sociální koheze ve statutárním městě Ostrava.

3 Sociální exkluze

Koncept sociálního vyloučení má své kořeny v 70. letech 20. století ve Francii. Tehdy byl poprvé použit pro specifickou situaci určitých skupin obyvatele žijících na okraji společnosti, kteří byli odříznuti od pracovních příležitostí a zároveň od záchranné sítě státní sociální pomoci. Prvními autory, kteří se tématem sociální exkluze zabývali, byli

Silver (1994 v Mareš 2008) a Levitas (2000 v Mareš 2008), který definoval tři základní diskursy sociální exkluze, které jsou spojené s představou jejích příčin (chudoba, nezaměstnanost, sociálně patologické jednání). Následně se téma sociální exkluze stalo předmětem mnoha sociologických a politologických výzkumů v dalších zemích včetně České republiky Duffy (1995), Dahrendorf (1988), Strobel (1996), Room (1995), Barry (2002), Gabal (2006), Mareš (2002, 2008).

Mareš, Rákočzyová a Sirovátka (2006) shrnují vývojovou trajektorii problematiky sociální inkluze následujícím způsobem: zatímco byl diskurs sociální politiky Evropské unie v osmdesátých letech minulého století soustředěn kolem konceptu chudoby a boje proti chudobě, v polovině devadesátých let se jeho ohniskem stal koncept sociální exkluze a boj proti sociální exkluzi a následně v něm začíná dominovat koncept sociální inkluze. Od 90. let 20. století je sociální inkluze jednou z klíčových politik Evropské unie a je začleněna jako jedno z prioritních témat do strategického dokumentu EU 2020.

Existuje řada vymezení sociální exkluze, z nichž je možno přednostně prezentovat definici, která představuje pohled užívaný představiteli Evropské komise a je všeobecně rozšířená v zemích Evropské unie. Tato definice vymezuje sociálně vyloučené jedince jako „obyvatele (občany) společnosti, kteří z důvodů, které nemají sami pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo a na něž aspirují“ (Burchardt, Le Grand, Piachaud 1999:229). Podle Giddense (1998) dnes koncept sociální exkluze nevysvětluje gradaci ani tak nerovnosti (jako tomu bylo v případě konceptu chudoby), jako spíše mechanismus, jenž vylučuje lidi od hlavního proudu společnosti (tím je širší než koncept chudoby). Sociální vyloučení je možno definovat jako mechanismus, který vytlačuje jednotlivce i celé sociální skupiny na okraj společnosti a brání jejich rozvoji v plném rozsahu. Sociální exkluzi je možno vnímat jako omezenou participaci na životě společnosti a v naplnění občanských práv (Mareš, Horáková, Rákočzyová 2008). V obecném pojetí je možno sociální exkluzi vnímat jako proces, který výrazně polarizuje společnost, a jako důsledek selhání některé z dnešních klíčových institucí – demokratického systému, pracovního trhu, sociálního státu či rodiny a komunity (Bergman 1998).

Aktent na sociální kohezi se objevuje od 90. let 20. století jako jeden z centrálních cílů politik zejména evropských zemí, a to na národní i nadnárodní úrovni. Vedení EU i jednotlivých států si je vědomo faktu, že sociální koheze je podmínkou stability politického systému. Nedostatek sociální soudržnosti, slabé sociální vazby a nízká solidarita v komunitách může vést ke zvýšenému tlaku na výdaje z veřejných rozpočtů (Berger-Schmitt 2002).

4 Governance

Formy a užívané nástroje „governance“ se v oblasti sociální politiky mohou odvíjet od geograficky lišit z různých důvodů, kterými jsou národní legislativní rámec v odvětví, rozdílné kompetence a role jednotlivých aktérů, ale také v závislosti na historickém vývoji a politickém vedení jednotlivých států, regionů, měst a obcí. Současné přístupy governance sociální problematiky se lišícími přístupů k místní sociální politice. V oblasti governance rozlišujeme mezi dvěma rozměry místních řídicích struktur, a to *institucionální a skutečnou (aktuelní)* strukturou řízení (viz van Berkele).

Institucionální struktura řízení je v oblasti sociální koheze dána národními zákony, politickými programy a vyhláškami. Základním analytickým krokem je tedy výzkum právních předpisů, které upravují místní sociální politiky a definují klíčové aktéry. První krok analýzy místní institucionální struktury řízení představuje studium místní správní struktury a dalších subjektů v oblasti sociální politiky a jejich význam pro politické rozhodování, zejména jejich skutečné vztahy a interakce mezi subjekty. Pro porovnání struktur místní správy je nezbytné v druhém analytickém kroku zvážit také skutečnou strukturu řízení (van Berkel 2007).

5 Sociální problémy po roce 1990

Ekonomika České republiky byla od roku 1948 založena na centrálním plánování, v němž významnou roli hráli primární sektor a sekundární sektor (těžba surovin a těžké strojírenství). Rozvoj zmíněných odvětví, násobení povinností být zaměstnán, vyžadoval množství nízkokvalifikovaných (vyučených, zaučených) pracovníků, kteří pracovali v neatraktivních provozech s vysokou prašností a hlukostí. Do Ostravy tak přicházeli dělníci z méně rozvinutých částí Československa, mimo jiné také početná romská komunita.

Společenský zlom v roce 1989 přinesl významné změny v oblasti hospodářské (ekonomické), společenské a sociální. Ekonomická transformace spojená s privatizací a restitucemi, doplněná zrušením povinnosti být zaměstnán, přinesla do české ekonomiky do té doby neznámý fenomén - nezaměstnanost, resp. nedostatek pracovních míst, je vázána celá řada dalších sociálních problémů v oblasti bytové politiky, školství, sociálních služeb, zdravotnictví, životního prostředí atd. Zmíněné problémy se od roku 1990 prohlubují a stávají se pro Ostravu i další česká města stále palčivějšími, zejména v kontextu ukončení těžby uhlí, útlumu hutnictví a těžkého průmyslu.

6 Sociální exkluze v Ostravě

Ostrava je metropolí Moravskoslezského kraje a zároveň se svými 304 136 obyvateli (k 1. 1. 2014) představuje třetí největší město České republiky. Ostrava se rozkládá na ploše 214 km² a správně je rozdělena na 23 městských obvodů.

Problematika sociální exkluze na území města Ostravy je většinou spojována s existencí etnické menšiny Romů na území města, o které je k dispozici velice málo přesných informací (dle údajů ze sčítání lidu 2001 žilo v Ostravě 693 Romů). Romská komunita je (dle vyjádření účastníků stakeholder meetingu projektu Shrink Smart³⁸) početně rostoucí a zároveň velice problémová - zejména z pohledu vzdělanostní struktury, zaměstnatelnosti a vysoké koncentrace v určitých lokalitách města. V období socialismu 1948–1989 nebyli Romové přímo ohroženi sociální exkluzí, protože jejich materiální zabezpečení bylo v rámci socialistického redistribučního modelu sociální politiky poměrně uspokojivé. Navíc museli chodit do zaměstnání, protože to byla zákonná povinnost. I v tomto období však byli koncentrováni do starších domů a bytů nižší kategorie v chátrajících městských čtvrtích. S koncem socialismu povinnost pracovat skončila. Ostrava zaznamenala významný

³⁸ 7. Rámcový program

úbytek pracovních míst a někteří občané využili možnosti nepracovat a žít ze sociálních dávek, které byly v 90. letech poměrně štědré. Z obyvatel, kteří využili této možnosti, se následně stala poměrně početná skupina „nepřizpůsobivých“ obyvatel žijících ze sociálních dávek. Poslední velká vlna romské imigrace ze Slovenska se uskutečnila v roce 1992 těsně před rozdělením Československa. Dnes již v sociálně vyloučených lokalitách dosahují dospělosti obyvatelé, kteří se nikdy neseťkali s povinností pracovat, a proto v sociálně vyloučených lokalitách dětem a dospívajícím chybí vzorce chování, které jsou obvyklé u majoritní populace.

Zpráva o stavu romských komunit v České republice za rok 2009 uvádí, že na území města Ostravy žije romská komunita, která dle odhadu čítá 25 až 40 tisíc Romů. Přesnější vymezení sociálně vyloučených lokalit, kde se koncentrují problémy romské komunity, jsou uvedeny v Popisu sociálně vyloučených romských lokalit v regionu Ostravska (2010). Podle tohoto dokumentu žije ve 14 sociálně vyloučených lokalitách cca 5,5 tisíce Romů.

Sociální exkluze je tématem, které se do povědomí aktérů dostalo až po roce 1989, kdy se začíná prohlubovat sociální diference mezi obyvateli i v jednotlivých lokalitách území, projevuje se vliv nezaměstnanosti a plně se projevily sociální rozdíly. Sociální exkluze, zejména v kontextu s romskou tematikou, se pak stala problémem se kterým se setkávaly především místní správy a samosprávy. Ty začaly podnikat první pokusy o zlepšení situace v sociálně vyloučených lokalit vzhledem tlaku jejich obyvatel. Státní správa se v první polovině 90. let přilíží situaci nezabývala a problémy sociálního vyloučení se začaly stupňovat. V Ostravě problém znásobily povodně z roku 1997. Rok 1997 byl zároveň významný, tím že se začal výrazněji rozvíjet veřejný sektor a začalo období, které lze charakterizovat jako „agenda setting“.

Po roce 2000 již byl problém sociální exkluze zřejmý a proto jak státní správa na ústřední úrovni tak samosprávy města i obvodu musely reagovat. V Ostravě se poměrně rychle rozvíjely aktivity neziskového sektoru, proto statutární město přistoupilo ke vzájemné spolupráci a začalo rozvíjet nástroj komunitního plánování. Komunitní plánování (někdy střednědobé plánování) se stalo základem sociální politiky a následně tento postup byl zakotven také v legislativě, která ukládá střednědobé plánovat minimálně na úrovni kraje. K rozvoji komunitní práce přispěl také rozvoj Ostravské univerzity, zejména Zdravotně sociální fakulty, která umožnila další vzdělávání sociálních pracovníků. Ostravská univerzita se tak zapojila jako další aktér do problematiky řešení sociální inkluze. Akademické sféra je v Ostravě poměrně dobře propojena s praxí.

Komunitní plánování bylo v Ostravě použito již v roce 2005, kdy výstupem z jednání představitelů města Ostravy s představiteli nestátních neziskových organizací byl 1. Komunitní plán v sociálních službách a doprovodných aktivit. Po jeho evaluaci na něj navázaly druhý a třetí komunitní plán, který je nyní realizován. Metoda komunitního plánování tak významně rozšířila okruh aktérů, kteří se na definování potřeb a realizaci opatření začali podílet. Významným přínosem bylo zapojení terénních pracovníků nestátních neziskových organizací.

Ve 3. Komunitním plánu sociálních služeb a souvisejících aktivit ve městě Ostrava na období 2011–2014 jsou zmiňovány také další skupiny obyvatel, které jsou ohroženy chudobou a sociální exkluzí, jako například občané nezaměstnaní (především dlouhodobě

nezaměstnaní) a obtížně zaměstnatelní, jednotlivci a rodiny v nepříznivé sociální situaci, národnosti a etnické menšiny, občané, kterým byl uložen alternativní trest, občané propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, migrantů a uprchlíci.

Romové v Ostravě historicky byli a jsou stále více koncentrováni do sociálně vyloučených lokalit. Romské problematice je proto v odborných a politických diskusích věnována značná pozornost, protože se nejedná pouze o problém Ostravy, ale problém mnoha míst v celé České republice (např. Sirovátko 2004, Mareš 2000, Polivková 2009). Interetnický vztah majorita-Romové lze považovat do jisté míry za dědictví nezdařené integrace do společnosti a akulturace.

7 Závěr

Česká republika je řízena v tzv. kombinovaném modelu veřejné správy. To znamená, že je zde oddělena státní správa od samosprávy. Do vedení a řízení sociální oblasti zasahují jak státní správa (zejména z hlediska financování, určování hlavních finančních toků), tak samospráva (která spíše určuje své místní priority se znalostí regionálního nebo místního problému).

Systém lokální governance ve vztahu k řešení sociální koheze má celou řadu aktérů, jejichž činnost je dána legislativním rámcem na úrovni ČR a EU. Těmito aktéry systému governance obecně jsou politické strany (ODS, ČSSD, KSCM, TOP 09, VV, KDU-ČSL a místní politické subjekty), vláda České republiky a Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, parlament – Poslanecká sněmovna, Senát a další instituce veřejného sektoru, které mohou ovlivnit jak legislativu jako rámec pro realizaci sociální politiky, tak i formulaci určitých politických opatření a iniciativ k eliminaci negativních dopadů těchto jevů.

Stávající systém governance řešení sociálních otázek lze stále charakterizovat jako slabý a průběžně se vyvíjející. Tlak v oblasti sociální inkluze je vyvíjen jak ze strany občanů (bottom – up), tak ze strany mezinárodních a evropských struktur (top – down). Oba tyto tlaky motivují vedení města Ostravy k rozvoji a hledání nových možností, jak dosáhnout vyšší sociální koheze.

Dominantní roli v oblasti governance sociální koheze sehraává stát, zejména díky možnosti formulovat legislativní rámec, strategické dokumenty a veřejné politiky, které jsou pro ostatní aktéry závazné. Další významná možnost státu, jak ovlivnit sociální inkluzi, je rozhodování o alokaci finančních zdrojů. Stát rozhoduje o podmínkách a výši existenčního a životního minima, příspěvku na bydlení, příspěvku na děti a podmínkách vyplácení těchto sociálních dávek. Na úrovni vlády jsou zřízeny poradní orgány, kterým jsou Rada vlády ČR pro národnostní menšiny, Rada vlády ČR pro záležitosti romské komunity a Agentura pro sociální začleňování v romských komunitách.

Úkolem regionálních municipálních a lokálních orgánů (kraje, městské a obecní úřady včetně jejich poradních orgánů) je zajistit informace o obyvatelích žijících v sociálně vyloučených lokalitách a formulovat opatření vedoucí ke zlepšení situace. Na získávání a hodnocení informací se podílí pracovníci sociálních odborů (statutárního města Ostravy a městských obvodů) ve spolupráci s terénními pracovníky nestátních

neziskových organizací. Mezi nejvýznamnější aktéry v Ostravě patří Helena Balabánová³⁹ a KumarWishwanathan⁴⁰. Na základě takto získaných priorit jsou formulovány komunitní plány, střednědobé plány rozvoje sociálních služeb, Strategický plán rozvoje města Ostravy a další.

V současné době se v Ostravě na hledání cest, jak docielit sociální koheze, podílí celá řada aktérů z různých horizontálních a vertikálních úrovní. Aktuálně se představitelé Magistrátu města Ostravy na setkání se zástupci Evropské komise a sekce OSN pro lidská práva rozhodli zpracovat dlouhodobý program pro inkluzi sociálně vyloučených obyvatel. Cílem tohoto integrovaného programu „Sociální inkluze Ostrava“ je definovat a implementovat řešení směřující ke zlepšení kvality života sociálně vyloučených obyvatel formou dvanácti projektů z různých oblastí (vzdělání, zaměstnanost, bydlení, sociální oblast, zdraví a hygiena a bezpečnost a prevence kriminality). Ostrava má ambici stát se evropským příkladem „dobré praxe“ a vytvořit základ pro širší mezinárodní spolupráci při řešení této problematiky prostřednictvím sdílení zkušeností s partnery v zahraničí. V případě úspěchu je možné, že by Ostrava zapojením širokého spektra aktérů získala.

Protože problematika sociální inkluze, není pro politiky atraktivním tématem, na kterém by voleni představitelé v rámci politického cyklu získali preference, situace umožňuje masivní rozvoj neziskových organizací, které se město snaží podporovat a jejich prostřednictvím udržet tak situaci v sociálně vyloučených lokalitách pod kontrolou. Na rozvoj této spolupráce má vliv rostoucí obava vedení města ze vzniku napětí mezi sociálně vyloučenými obyvateli a majoritní populací. Rozpory se v období narůstajících nejistot majoritní populace (narůst nezaměstnanosti, další ohlášena propouštění) prohlubují a jsou rozdmýchávány vnějšími vlivy, jako jsou demonstrace Dělnické strany sociální spravedlnosti. V průběhu demonstrací se ukázala kvalita práce neziskového sektoru v Ostravě, protože jeho prostřednictvím se podařilo zamezit organizaci „domobran“ ze strany romské komunity a zabránit rozšíření nepokojů a střetů s policisty do dalších lokalit.

Vývoj governance v oblasti sociální inkluze se vyvíjel od prvotní minimální činnosti, či spíše nečinnosti na úrovni státní správy k průběžnému zapojování dalších aktérů zejména z oblasti rozvíjejícího se neziskového sektoru. Takto nastížený vývoj situace lze označit jako governance, kdy k řešení problematiky bylo přistoupeno způsobem „bottom up“ a z hlediska governance dle metodiky Di Gaetana and E. Storm za pluralistický.

³⁹ Zakladatelka základní školy Přemysla Pitry, nyní vede neziskovou organizaci Jekhetane

⁴⁰ Nezisková organizace Vzájemné soužití

Literatura:

- Barry, B. (2002) „Exclusion, Isolation, Income.“ *Understanding social exclusion*. London: Oxford University Press.
- Berghman, J. (1998) Social Protection and Social Duality in Europe. In Beck, W., Measen I., Walker, A. *The Social Quality of Europe*. Bristol: The Policy Press.
- Berkei, R. (2007) *Governance structures in local social policy, analytical framework and two examples from municipal elderly care policy in Germany, workingpaper*. Vienna.
- Bernstein, S. (2002) Liberal Environmentalism and Global Environmental Governance. *Global Environmental Politics*, no. 2:3.s. 1-16.
- Burchardt, T.; Le Grand, J.; Piachaud, D. (1999) Social Exclusion in Britain 1991-1995, *Social Policy and Administration*, vol. 33, no. 3, s. 227-244.
- Coffé, H.; Geys, B. (2005) Institutional Performance and Social Capital: An Application to the Local Government Level. *Journal of Urban Affairs*, vol. 27, no. 5, s. 485-501.
- Dahrendorf, R. (1998) *The Modern Social Conflict: An Essay on the Politics of Liberty*. London: Georgie Weidenfeld and Nicolson. (slovensky Dahrendorf, R. Moderný sociálny konflikt, Bratislava, Archa. 1991)
- Di Gaetano, A.; Storm, E. (2003) Comparative urban governance. An Integrated Approach. *Urban Affairs Review*, vol. 38, no. 3, s. 356-395.
- Duffy, K. (1995) *Social Exclusion and Human Dignity in Europe*. Strasbourg: Council of Europe.
- Gabal, I. (2006) *Analýzy sociálně vyloučených lokalit a komunit v české republice a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: GAC, Nová škola.
- Giddens, A. (1992) *The third way*. Cambridge: Blackwell Publisher.
- Horák, J. et al. (2009) *In denification and Monitoring of Socially Excluded Localities of Ostrava City a register of Unemployment*. Ostrava: VŠB - Technická Univerzita.
- Mareš, P. (2002) Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, no. 36, s. 285-297.
- Mareš, P.; Horáková, M.; Rákočzyová, M. (2008) Sociální exkluze na lokální úrovni. Praha: VÚPSV
- Mareš, P.; Sirovátka, T. (2008) Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz a agenda. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, no. 44, s. 271-294.
- Nekola, M. (2006) Analýza a evaluace hlavních přístupů k měření vládnutí ve světě. *Veřejná politika a prognostika PPF -018*. [online] [cit. 26. 7. 2005]. Dostupné z: http://publication.fsv.cuni.cz/attachments/121_018_Nekola.pdf
- Pierre, J. (1999) Models of urban governance: the institutional dimension of urban politics. *Urban Affairs Review*, vol. 34, s. 372-96.
- Pierre, J.; Peters, B. (2000) *Governance, Politics and the State*. London: Macmillan.
- Pierre, J.; Peters, B. (2006) *Handbook of public policy*. London: Sage Publications.
- Pořívková, E. (2009) *Bezdomovectví-nedostatek solidarity? Bakalářská práce na Filozofické fakultě, Univerzity Pardubice, katedře sociálních věd. Vedoucí diplomové práce Lucie Vítková*.
- Potůček, M.; Veselý, A.; Nekola, M. *Understanding Governance: Theory, Measurement and Practice*. [online] Praha: UK FSV CESES [cit. 26. 7. 2006]. Dostupné z <http://ceses.cuni.cz/downloads/studie/sesit04-05_potucek.pdf>.
- Rabušic, L. (1997) Polemicky k současným změnám charakteru reprodukce v ČR (sociologická perspektiva v demografii). *Demografie* 39, vol. 2, s. 114 -119.
- Rabušic, L.; Mazáčová, M. (2003) *Seniři a sociální opatření v oblasti stárnutí v pohledu veřejnosti. Zpráva z empirického výzkumu*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
- Rakušanová, P. (2005) „Třetí sektor a občanská participace v České republice“, in Mansfeldová, Z., Kroupa, A. (eds.) *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: SLON.
- Room, G. (1995) Poverty in Europe: competing paradigms of analysis. *Policy&Politics*, vol. 23, no. 2, s. 103-113.
- Sirovátka, T. (2004) *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: Masarykova univerzita.
- Sirovátka, T.; Mareš, P. (2006) Chudoba, deprivace, sociální vyloučení: nezaměstnaní a pracující chudí. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, vol. 42, no. 4, s. 627-655.
- Šotkovský, I. (2009) Population Ageing in the Moravian-Silesian. *Region Journal of Economics, Management and Business*, vol. 15, no. 1 s.125-132. Ostrava: Faculty of Economics, VŠB TU Ostrava.
- Strobel, P. (1996) From Poverty to Exclusion: A Wage-Earning Society or Society of Human Rights? *International Social Science Journal*, no. 48, s. 173-189.
- Sýkorová, D. (2007) *Autonomie ve stáří*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON).
- Tvrđý L. a kol. (2007) *Trh práce a vzdělanost v regionálním kontextu*. Ostrava: VŠB TU - Ostrava.
- Vymětal, P. (2007) *Governance: Defining the Concept*. Praha: Oeconomia.

INSTITUCIONÁLNÍ SBORNÍK
FAKULTY SOCIÁLNÍCH STUDIÍ
OSTRAVSKÉ UNIVERZITY V OSTRAVĚ

Kolektiv autorů:

Prof. Dr. Dr. h. c. Detlef Baum; prof. PhDr. Jan Keller, CSc.; doc. RNDr. Ivana Loučková, CSc.; Mgr. Eva Nedomová; Mgr. Ing. Iva Tichá

Recenzenti:

doc. PhDr. Jelena Petrucijová, CSc.

Mgr. František Znebejánek, Ph.D.

doc. PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D.

Místo a rok vydání: Ostrava 2014

Jazyková korektura:

Jazyková korektura nebyla provedena, za jazykovou stránku odpovídají autoři

Vydavatel: Ostravská univerzita v Ostravě

Vydání: první

Počet stran: 73

© Detlef Baum, Jan Keller, Ivana Loučková, Eva Nedomová, Iva Tichá, 2014

© Ostravská univerzita, 2014

ISBN 978-80-7464-539-6